

COLECȚIA
DUMITRU
STĂNILOAE
OPERE COMPLETE
seria TRADUCERI

IV

SFÂNTUL
CHIRIL
ARHIEPISCOPUL
ALEXANDRIEI

COMENTARIU
LA EVANGHELIA
SFÂNTULUI IOAN

tom 2

[Cățile IV-VIII]

TRADUCERE DIN LIMBA GREACĂ VECHĂ ȘI NOTE
DE PREOT ACADEMICIAN **DUMITRU STĂNILOAE**

CARTE PUBLICATĂ CU BINECUVÂNTAREA
PREFERICITULUI PĂRINTE **DANIEL**
PATRIARHUL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

EDITURA BASILICA A PATRIARHIEI ROMÂNE
BUCUREȘTI • 2022

CARTEA A PATRA
(*Ioan 6, 38 – 7, 24*)

CAPITOLELE CĂRȚII A PATRA

(Ioan 6, 38 – 7, 24)

Capitolul 1: Fiul nu e prin nimic mai mic decât Tatăl, deoarece este din El după fire, deși unii spun că I Se supune, pe baza spusei Lui: „*Pentru că M-am pogorât din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis*”. Tot în aceasta se vorbește cu mare folos și despre cinstita cruce a lui Hristos.

Capitolul 2: Trupul lui Hristos este de viață Făcător, spunând El: „*Eu sunt Pâinea vieții*” și cele următoare, întrucât vorbește despre el ca despre Pâine.

Capitolul 3: Fiul nu este părtăș la viața altuia, ci e Viața după fire, ca Cel ce e născut din Viața după fire a lui Dumnezeu Tatăl, precum spune: „*Precum M-a trimis pe Mine Tatăl cel viu, și Eu sunt viu prin Tatăl; și cel ce Mă mănâncă pe Mine, și el va fi viu pentru Mine*”.

Capitolul 4: Cortul ce era adus înaintea poporului în pustie era chipul anticipat al lui Hristos, și chivotul din el și sfeșnicul și jertfelnicul, cel pentru tămâie și pentru roade, închipuiau pe Hristos, pe baza spusei: „*Doamne, la cine ne vom duce? Tu ai cuvintele vieții celei veșnice*”.

Capitolul 5: Despre sărbătoarea corturilor. Ea indică restaurarea nădejdi datorate sfinților și învierea din morți, pe baza spusei: „*Și era aproape sărbătoarea iudaică a corturilor*”.

Capitolul 6: Cuvânt despre nelucrarea în ziua sâmbetei, arătând în multe feluri ce semnificație are, pe baza spusei: *„Dacă omul primește tăierea împrejur sâmbăta, ... de ce vă mâniați pe Mine că sâmbăta am făcut un om întreg sănătos?”*

Capitolul 7: Cuvânt despre tăierea împrejur în ziua a opta, pe baza spusei: *„Dacă omul primește tăierea împrejur”* și cele apropiate.

CAPITOLUL 1

FIUL NU E PRIN NIMIC MAI MIC DECÂT TATĂL, DEOARECE ESTE DIN EL DUPĂ FIRE, DEȘI UNII SPUN CĂ I SE SUPUNE

*„Pentru că M-am pogorât din cer
nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui
ce M-a trimis. Iar voia Celui ce M-a trimis
este aceasta, ca din toți pe care Mi i-a dat,
să nu pierd pe niciunul, ci să-i înviez
în ziua cea de apoi” (In. 6, 38-39)*

Cuvântul pare dificil (de priceput) în forma lui imediată și nu cu totul liber de sminteala în credință, precum vedem din problemele pe care ni le pun adversarii și care li se par greu de rezolvat. Dar nu este în el nimic dificil, căci toate sunt drepte pentru cei ce înțeleg și află cunoștința, sau se silesc să tâlcuiască și să înțeleagă tainele din dumnezeieștile Scripturi. Căci în aceste cuvinte Hristos ne dă dovada și asigurarea clare că nu scoate afară pe cel ce vine la El. Fiindcă aceasta e cauza, zice, pentru care am coborât din cer, adică M-am făcut om¹. Că este

¹ S-a coborât din cer nu într-un gol, ci la om, și anume nu numai la iubirea lui, ci și la starea de om, ca să fie și El înțeles de oameni, sau să-L simtă ca pe un om dintre ei, deci prin El ca om văzându-se și

și nevrută patima Mântuitorului Hristos pe cruce, dar e și voită pentru noi și pentru bunăvoirea lui Dumnezeu și Tatăl, vei afla din aceasta. Căci, urcând pe cruce, Se adresa lui Dumnezeu în rugăciune, zicând: „*Părinte, de este cu putință, să treacă de la Mine acest pahar, dar nu precum Eu voiesc, ci precum Tu voiești*” (Mt. 26, 39). Că, întrucât era Dumnezeu, Cuvântul era nemuritor și incoruptibil și nu știa să Se teamă de moarte, socotesc că e cu totul evident tuturor. Dar, ca Cel ce Și-a însușit trupul, primește să rabde cele proprii trupului și lasă moartea, aflată la poartă, să-L înspăimânte, ca să Se arate cu adevărat om. De aceea zice: „*De e cu putință, să treacă de la Mine paharul acesta*”. De se poate, zice, Părinte, să le restitui viața celor căzuți în moarte fără să sufăr moartea, de poate muri moartea fără să mor Eu, se înțelege cu trupul, să treacă paharul, dar dacă nu s-ar putea aceasta altfel, să nu fie cum voiesc Eu, ci precum Tu voiești. Vezi cum firea omului este fără putere chiar aflându-se în Hristos? Dar e adusă, prin Cuvântul unit cu ea, la buna îndrăznire dumnezeiască prin bunăvoirea lui Dumnezeu și Tatăl. Și nici de lucrurile nevrute nu M-am ferit, zice, ca să dobândesc, pe seama celor credincioși, viața veșnică

dumnezeirea Lui. Vorbește cu cuvinte omenești, trăiește durerile omenești, oboseala omului. Înțelege astfel pe om în Sine însuși și comunică cu oamenii în modul accesibil lor. Poate face aceasta pentru că El l-a creat pe om în așa fel, încât să Se poată face și El însuși om, fără să înceteze a fi și Creatorul omului. Ca om a acceptat și nevoia de lume, deși e mai mult decât omul, fiind Stăpânul ei. În această calitate pune și ca om o pecete pe lume, sau îi descoperă sensul, care e să facă tot mai transparent pe Dumnezeu. Hristos arată totodată oamenilor relațiile normale dintre ei, spre care trebuie să tindă, incluzând în El și legătura normală a lor cu Dumnezeu și cu lumea.

și învierea din morți, desființând stăpânirea morții. Ce era deci și nevrut și voit de Hristos? Necinstirea din partea iudeilor, calomniile, înjurăturile, minciunile, biciuirile, batjocurile și, pe lângă acestea, intrigile și, cea din urmă dintre toate, moartea cu trupul. Căci pe toate le-a răbdat Hristos cu voia pentru noi². Dacă s-ar fi putut să dobândească ceea ce voia pentru noi fără pătimire, n-ar fi voit să pătimească. Dar din cauză că iudeii au îndrăznit numaidecât și necondiționat cele ce s-au petrecut cu El, primește să pătimească, deci face voit ceea ce nu voia, pentru folosul ce rezultă din pătimire, binevoind cu El Dumnezeu și Tatăl și consimțind și El cu toată râvna la suportarea de El a tuturor celor ce erau necesare pentru mântuirea tuturor³. În aceasta vedem nemăsurata bunătate a firii dumnezeiești, care nu se ferește să accepte pentru noi și ceea ce e de respins. Și e îndrumată spre un cuget viguros, ca să nu îngăduie voii omenești ceea ce-i place, ci să tindă spre scopul dumnezeiesc și să alerge spre ceea ce ne cheamă legea Făcătorului. Că aceste spuse

² Toate erau nedorite și, în același timp, acceptate cu voia, căci putea să nu le accepte. Omul obișnuit suportă multe greutăți și chiar moartea, fără să vrea. Astfel, chiar dacă suportă moartea de bunăvoie pentru cineva, de murit tot trebuie să moară. Și nu suferă cele grele exclusiv pentru alții, ca Hristos.

³ Era de trebuință pătimirea lui Hristos pentru mântuirea oamenilor, căci iudeii nu se rețineau de la prigonirea Lui pentru această lucrare a Lui și pentru că oamenii înșiși, numai zguduiți de suferința Lui pentru mântuirea lor, au fost câștigați la credința în El. Deci acestea nu erau voite de Hristos, dar le-a acceptat cu voia, pentru că era necesară această suferință pentru mântuirea lor. Și Tatăl și-a dat și El consimțământul la suferința Fiului Său Unul-Născut pentru mântuirea oamenilor, ca să se facă fii ai Săi cu voia Sa.

sunt adevărate, poți afla și din ceea ce se adaugă: „Căci duhul, zice, este osârduitor, dar trupul este neputincios” (Mt. 26, 41). Fiindcă Hristos știa că e departe de demnitatea dumnezeiască a se socoti că poate fi învinsă de moarte și a simți frica de ea, de aceea a adăugat la cele spuse cel mai cald îndemn. Spunând că trupul e slab pentru însușirea proprie firii lui, a adăugat că duhul e râvnitor, neștiind să pătimească nimic din cele ce fac nedreptate. Vezi cum pentru Hristos moartea era nedorită din pricina trupului și a lipsei de slavă provenită din pătimire, dar totodată era voită, mergând până la dorirea fericirii de dincolo de tot ce e în lume, sau a mântuirii și a vieții, și având în aceasta bunăvoirea Tatălui? Căci, indicând aceasta ca adevărată, oare nu ni Se arată spunând că aceasta este voia Tatălui: să nu se piardă niciunul dintre cei aduși Lui, ci să-i învieze în ziua cea de apoi? Căci, cum am arătat înainte, Dumnezeu și Tatăl, fiind iubitor de oameni, aduce Fiului, ca Cel ce e Viața și Mântuitorul, pe cei ce au nevoie de viață și de mântuire⁴.

⁴ Înainte de a-i preda Tatălui ca fii pe oamenii uniți cu El, Hristos îi primește de la Tatăl ca frați ai Lui, prin faptul că-L trimite să Se intruzeze în om. Hristos afirmă mereu trimiterea Lui ca om în lume de Tatăl, pentru a arăta și prin aceasta dumnezeirea Sa. Mai notăm că Sfântul Chiril afirmă că Hristos a primit moartea pentru că era necesară din pricina dușmăniei iudeilor. Dar această cauză a morții Lui trebuie îmbinată cu faptul că moartea nu putea fi învinsă de El deplin decât primind-o. În aceasta s-a arătat deplin că El a fost mai tare ca moartea. Dar în această putere biruitoare asupra morții e implicată și puterea de a învinge dușmănia oamenilor, primind răutatea lor până la capăt, căci moartea e produsă de ura dintre oameni și împotriva lui Dumnezeu. Învierea este și un rod al supremei bunătăți dumnezeiești comunicate de Dumnezeu Cuvântul și firii Sale omenești, care nu și-o poate însuși fără să facă și ea un efort, primind o suferință care nu-i este ușoară.

Dar simt iarăși că vorbesc contrar dușmanului adevărului. Căci el nu va consimți nicidecum la cele spuse acum de noi. El va striga tare și va răspunde înfierbântat: Unde ne duci iarăși, amăgindu-ne? Născocești teorii noi și adaugi tot felul de idei, abătând cuvântul de la adevăr. Căci te rușinezi, zice, să mărturisești o supunere nedorită a Fiului. Oare nu ne este vădit și prin acestea că nu El începe și conduce iconomia lucrurilor, ci e supus mai degrabă voilor Tatălui? Fiindcă Se știe pe Sine atât de prejos în egalitatea cu Acela, încât e și silit în oarecare mod să-Și facă voite cele nedorite și să facă ceea ce nu convine Lui, ci mai degrabă Tatălui. Și nu-mi spune, zice, atrăgând vorbirea spre înomenire, că Se supune ca om. Fiindcă iată, precum vezi, că Cuvântul, fiind încă Dumnezeu dezvelit și neunit cu trupul, S-a coborât din cer și, înainte de a fi îmbrăcat deplin în chipul de rob, S-a supus Celui superior și stăpânitor, adică Tatălui.

Călărești, o, viteazule, împotriva noastră, pe cuvinte ce se sucesc foarte repede și nu merg în linie dreaptă, ci se abat de la calea împărătească și umblată, părăsind, cum spune proverbul grecesc, ca o căruță drumul de obște și rostogolindu-se în prăpăstii și pe stânci⁵! Căci susții zădărnice împotriva noastră că Fiul e supus Tatălui, spunând când una, când alta, cum nu obișnuiesc să cugete cei

Fiindcă bunătatea susține viața, așa cum suprema bunătate o creează și o scapă de moarte.

⁵Învățătura despre unitatea de ființă dintre Fiul și Tatăl, adică despre Sfânta Treime, este o învățătură a dreptei credințe și rațiuni. Insuficiențele lumii sunt determinate de nedeplina iubire dintre oameni, dar setea lor după deplina iubire pe care nu și-o pot da de la ei implică o existență perfectă în iubire, deci existența unui Tată perfect și a unui Fiu perfect, dar și a unui Duh, Care să mărească bucuria Fiecăruia de Celălalt.

drepti. Susținând că trebuie afirmat contrariul a ceea ce se cugetă în general, cunoaștem din aceasta că nu trebuie să fim de acord cu voi. Fiindcă nu vom cugeta că e sfâșiată în Ea însăși Treimea Sfântă și deoființă, nici că Se rupe, prin opinii diferite, nici că Se desparte după plăcerea proprie fie a Tatălui, fie a Fiului, fie a Duhului Sfânt, ci Se întâlnesc într-o unică dumnezeire, într-o unică și aceeași voință ce se află în întreaga Sfântă Treime. Să nu lungim deci prea mult cuvântul despre acestea și să se liniștească sfada despre cele ce nu sunt necesare. Căci, nesimțind nimeni nicio greutate în înțelegerea acestora, e de prisos să le mai argumentăm. Dar, din pricină că voi, fiind obișnuiți să cugetați în modul cel mai sicut, numiți consimțirea Fiului cu voile Tatălui ca o supunere silită, vă vom spune cele ce se cuvin despre aceasta. Dacă s-ar fi spus de voi acest cuvânt în mod simplu, am fi rămas liniștiți, necercetând conținutul nepolemic al cuvântului. Dar din cauză că îl vedem înfățișat cu multă rea intenție, în mod necesar îl vom respinge prin puterea Sfântului Duh, neîncrezându-ne în rațiunea proprie nouă. Fiindcă Fiul n-a afirmat în mod absolut, în nicio chestiune sau faptă, că nu are voia Sa, ci zice că păzește pe cea a Tatălui în vreo faptă anumită, precum socotesc, din pricina închipuirilor tale, cugetând, ca Dumnezeu, la iubirea noastră⁶. Căci rabdă ceea ce nu voiește și Își face voită

⁶Hristos ne spune că împlinește voia Sa față de Dumnezeu, pentru a ni Se da ca exemplu, sau pentru a câștiga iubirea noastră față de El. Dar, în fond, El nu împlinește prin aceasta o voie deosebită de a Tatălui, sau chiar prin aceasta împlinește și voia Sa. E voia Tatălui ca Fiul Său să învie pe oameni, dar ei nu pot fi înviați decât prin unirea cu trupul Lui înviat și, pentru aceasta, El trebuie să moară și să învie. E greu să desparti voile celor ce iubesc, dar nu se pot nici confunda subiectele lor. Sunt doi care voiesc, dar o singură voire, cu atât mai mult în Dumnezeu,

pentru noi patima de pe cruce, se înțelege, cum Îi place și Tatălui, precum am spus mai înainte. Și dovada despre aceasta se poate vedea îndată, arătând clar fapta în care, precum zice El însuși, renunță la voile Sale, dar împlinește pe cea a Tatălui: „Căci aceasta este, zice, voia Tatălui, ca pe tot cel ce Mi l-a adus să nu-l pierd de la El, ci să-l înviez în ziua cea de apoi”. Deci că patima de pe cruce a Unuia-Născutului este cu adevărat nevrută și totodată voită s-a spus limpede mai înainte. Dar o vom relua, cercetând-o mai precis și explicând cititorilor acest adevăr.

Deci voi pași mai întâi la cercetarea supunerii de care vorbiți voi, presupunând ceea ce mărturisiți și voi neîndoielnic: că voințele Persoanelor Sfintei Treimi concurg într-o unică voință și opinie. Să ne spună deci îndrăzneții sofiști dacă de existența Fiului ține ceea ce se numește supunerea, și aceasta face firea Lui ca a unui om sau a omenirii, sau, existând El mai înainte în propria rațiune, Se supune Tatălui precum ar înțelege cineva pe înger sau altă putere rațională. Căci acestea, existând și subzistând, primesc în oarecare mod supunerea. Dar dacă spuneți că existența Fiului constă în a Se supune Tatălui, va fi mai degrabă supunere, și nu Fiu. Și cum n-ați apărarea, vă întreb, în acest caz, aiurind cu totul? Căci cum nu s-ar înțelege în acest caz supunerea subzistând prin sine, dar neexistând într-o oarecare existență? Căci de obicei cele ce se adaugă ca accidente presupun în mod necesar existența celor la care se adaugă și nu se văd altfel. Se văd mai degrabă în jurul esențelor, sau adăugându-se ca accidente la esențe, decât existențe în ele însele. Și precum pofta, chemând sau

în Care sunt în mod deplin trei Persoane, dar o singură ființă și, deci, și o singură voință.

ducând spre ceva, nu există în sine, ci se naște mai degrabă în cel ce o poate primi, la fel supunerea, arătând oarecare pornire a voii spre trebuința de a se supune, nu se va înțelege existând în firea proprie, ci există ca o pasivitate, voire, sau poftă în vreuna dintre existențe. Altfel, numele și faptul supunerii nu se pot înțelege supunându-se în mod propriu la nimic, nici în mod neprecizat, dar nici când se precizează ca rea sau bună, dacă nu are preexistent ceva a cărui însușire este supunerea⁷. Fiindcă cineva se poate supune lui Dumnezeu, dar și diavolului. Și precum numele înțelept exprimă un mijloc, căci sunt unii înțelepți în a face răul, dar înțelepții în facerea binelui moștenesc slava, având înțelepciunea spre cele bune, la fel supunerea are înțelesul de mijloc, și nu de adevăr definit, căci nu precizează la ce se supune sau a cui supunere este. Deci și firea Fiului ne-ar rămâne între cele neprecizate, dacă s-ar înțelege simplu ca supunere. Căci n-ar putea spune cineva cu adevărat a cui supunere este, dacă nu s-ar adăuga nimic. Iar că supunerea nu este în ea însăși printr-o rațiune proprie o vedem confirmată de un silogism privitor la ea, dacă privim la rațiunea mai îngroșată și mai vădită a creaturilor. Dacă vedem existența omului în supunere, socotim că inexistența lui constă în a nu se supune. Dar, atunci, cum se spune de Psalmist către cineva că, existând, nu este și supus: „*Supuneți-vă Domnului și rugați-vă Lui*” (Ps. 36, 7)? Vezi cum e un lucru prostesc a socoti că supunerea există prin ea însăși? Deci e necesar să mărturisim că Fiul este mai întâi în propria fire și apoi să spunem că Se supune

⁷ Noțiunile: esență, ipostas, accident, ca moduri ale realității, au fost precizate de filosofia elină. Părinții Bisericii le-au dat noi clarificări în explicarea învățăturilor despre Sfânta Treime și despre Hristos.

Tatălui. Deci să spunem: Ce-L silește pe Cel ce este din ființa Născătorului, pe Cel ce e Pecetea necondiționată a Lui, să cadă din egalitatea cu El din pricina ascultării? Noi, cugetând și vorbind drept, Îl cunoaștem ca fiind deoființă cu Născătorul, Îi atribuim egalitatea în toate și în niciun mod nu-L socotim mai mic în demnitatea dumnezeiască. Tu însă gândește în ce mod Îl scoți din egalitatea în cinste cu Tatăl, din pricina așa-numitei supuneri, pe Cel împodobit cu aceleași bunătăți pentru identitatea ființei. Dar chiar aceasta, zice adversarul, confirmă cuvintele noastre, că Fiul ascultă de Tatăl și nu Se îngrijește de voirile Sale, ci Se conformează mai degrabă celor ale Tatălui, ca ale Celui superior și mai mare. O, viteazule, ca să mă folosesc de cuvintele tale, chiar ceea ce socotești că întărește părerea ta îți va arăta că nu dovedește nimic altceva decât neștiința ta. Căci, dacă cineva e mai mare în demnitate și are mai multă slavă, ceea ce afirmați voi are o oarecare rațiune. Dar dacă se are în vedere deoființimea, cum nu vă veți arăta lipsiți de înțelegere, socotind pe Dumnezeu și Tatăl mai mare în aceasta decât Cel născut din El? Căci nu vom putea vedea propriu-zis în ființa Lor comună pe unul mai mare, mai mic, sau ceva de felul acesta, ci așa ceva va fi exterior ființei și în jurul ei. Căci ceea ce există și subzistă mai înainte se va arăta, în comparație cu altul, mai mare sau mai mic. Dar, neexistând un subiect anterior în cele despre care se spun acestea, cum ar fi acelea prin sine, chiar dacă se cugetă și se definesc în planul accidentelor? Deci când ni se vorbește de mai mare și mai mic, nu vă gândiți nici la ființa Celui Unul-Născut, nici la a Tatălui, ci numai la cele prin care cele exterioare sunt superioare sau inferioare unele altora, și nu măriți pe Tatăl și micșorați pe Fiul, căci auziți pe Fiul, Care spune: „*Cel ce nu cinstește pe Fiul, nu cinstește nici pe*

Tatăl" (In. 5, 23), deci se cuvine ca toți să cinstească pe Fiul cum Îl cinstesc pe Tatăl. Fiindcă trebuie îmbrăcate într-o slavă egală cele ce nu se împart în ființe străine, ci au una și aceeași ființă, cum a învățat foarte bine Hristos, Care n-a primit de la oameni mărturie despre Sine, precum a spus El însuși, ci a venit El însuși ca martorul Său mai demn de prețuire și mai de crezut decât toți⁸. Desigur că spune adevărul Cel ce este prin Sine Adevărul, precum și noi putem să probăm aceasta din calitatea faptelor Sale. Faptul de a fi mai mare sau mai mic nu se spune referitor la ființa vreunora, ci despre cele ce sunt în jurul ființei. De pildă: Un om nu va fi mai mare sau mai mic ca alt om, întrucât se cugetă și se numește om. Căci niciun om, ca om, nu e nici mai mic ca alt om, nici mai mare, fiindcă rațiunea firii este egală în toți. Aceeași rațiune se păstrează și în îngeri, sau în oricare altă existență făcută și numărată în creație. Deci acestea (mai mare, mai mic) nu sunt cuprinse în ființe, ci se adaugă ca accidente la ființe, sau la unele dintre cele ce au ființa comună, cum am arătat mai sus⁹. Cum va fi Tatăl mai mare

⁸ Ernest Renan l-a recunoscut lui Hristos toate însușirile, dar a socotit că S-a amăgit pe Sine socotindu-Se Fiul lui Dumnezeu. Dar cum mai poate fi socotit superior cel ce-și închipuie, plin de încredere în sine, că e Dumnezeu, fără să fie? Nu este lipsit de o conștiință trează și realistă? Și, atunci, cum poate fi recunoscut plin de calități?

⁹ Fiecare om e o unitate formată din aceleași componente. Aceasta e firea comună a tuturor oamenilor, definiția sau rațiunea ei. Dar fiecare persoană sau ipostas, ca existență concretă a firii, se folosește de aceleași posibilități ale ei în mod diferit. Posibilitățile comune oamenilor sunt maleabile, cuprind în ele și libertatea. În afară de aceasta, fiecare om are diferite daruri și trăiește în alte împrejurări, fără ca acestea să iasă din unitatea comună a acelorași componente și deci să facă inegali după fire pe purtătorii concreți ai aceleiași firi. Toți oamenii folosesc același organ pentru vorbire, dar, deși fiecare vorbește într-un mod oarecum diferit,

decât Fiul, Acesta fiind prin fire Dumnezeu sau din Dumnezeu cel prin fire? Faptul de a fi Fiul din El ne silește să-L considerăm, fără voie, deoființă cu El. Deci dat fiind, ca un fapt neîndoielnic, că Fiul este Dumnezeu după fire, să cercetăm, de dorești, dacă, atribuindu-I cinstire egală cu Cel din Care este, nu vom slăvi și pe Cel care L-a născut, sau vom face contrariul, batjocorind pe Cel născut cu cinstire și slavă mai coborâte și mai mici, socotind că așa ar fi mai adevărat. Este o slavă a Tatălui să nască pe Unul care este după fire cum este și El¹⁰, ca să se arate prin toate că este Dumnezeu desăvârșit și adevărat. Dar se va întâmpla contrariul, de nu va păstra Fiul strălucirea cuvenită Lui, adică dacă ar fi mai mic fie în slavă, fie în altceva din cele care I se cuvin în mod necesar. Iar Fiul având aceeași fire, să nu râzi, omule, dacă cinstește pe Tatăl, nici nu te supune pedepsei, disprețuind în chip prostesc ceea ce nu trebuie. Căci trebuie să ne minunăm și de aceasta ca de ceea ce I se cuvine, că cinstește și iubește pe Cel ce L-a născut. Căci orice fel de virtute are ca Izvor și rădăcină Ființa supremă, arătându-se întâi în ea bunătățile, ca să curgă și la noi, care suntem făcuți după chipul ei. De aceea și Dătătorul Legii ne-a poruncit să cinstim pe tată și pe mamă, dar și făgăduiește pentru aceasta cele mai frumoase cununi. Fiindcă știa că acesta e lucrul cel mai mare și mai ferit de orice defăimare și, de aceea, e și pricinuitor de viață îndelungată. Deci, așa cum noi, supunându-ne părinților și ascultând

toți se pot înțelege. Firea rămânând aceeași în toate persoanele, ele se pot înțelege, ba chiar au nevoie una de alta.

¹⁰ A spune că Fiul pe Care Îl naște Tatăl e mai mic după fire ca Tatăl înseamnă a micșora chiar slava Tatălui, socotindu-L incapabil să nască pe altul egal cu Sine. Cel născut este egal în ființă cu Cel ce-L naște. Dacă micșorăm pe Fiul, micșorăm și pe Tatăl.

de ei, nu ne arătăm alții după fire decât ei, ci, fiind ceea ce sunt și ei, oameni între oameni, și având și salvând definiția desăvârșită a omenității, înfăptuim prin ascultare (de părinți) virtutea cea mai strălucită, așa să cugeți și despre Fiul și Tatăl¹¹. Căci Fiul fiind ceea ce este, adică Dumnezeu

¹¹ Ascultarea de părinți și respectul față de ei nu sunt contrare unității după fire a fiilor cu ei, ci sunt expresia iubirii față de ei. Persoanele Sfintei Treimi ni Se fac în aceasta model al relației dintre fii și părinți. Aristofan a declarat că omul și-a imaginat un Dumnezeu după chipul său. De fapt, nu omul a dat lui Dumnezeu virtuțile pe care le are el, în formă desăvârșită, căci omul nu le are prin voia lui, ci le trăiește ca dăruite lui de o existență superioară, care le are în mod desăvârșit, ceea ce-l face pe om să aspire și el spre creșterea în virtuți. Pe Dumnezeu nu-L considerăm inferior nouă, ci simțim obligația să ne înălțăm spre El. De fapt, toate virtuțile sau bunătățile, pe care le avem și în care ne simțim obligați să ne înălțăm, nu pot fi de la noi, ci trebuie să-și aibă izvorul într-o existență desăvârșită, cum noi nu suntem. Această desăvârșire echivalează cu unitatea de ființă și deosebirea de Persoane în Sfânta Treime, care explică iubirea desăvârșită dintre Ele și Le menține într-o unitate desăvârșită fără să Le confunde, ceea ce e un temei și pentru creșterea în iubire a persoanelor umane, neconfundate în unitatea lor de ființă.

Filosoful român Constantin Noica a spus: „devenire întru ființă”. De fapt, nu orice ființă sporește în decursul istoriei, și nici ca ființă propriu-zisă. Există o Ființă desăvârșită din veci și numai din ea poate primi și ființa umană creată puterea să sporească în conținutul ei. Ființa supremă are desăvârșirea din veci în relația dintre Persoanele ei. O bogăție a ei fără iubire, deci fără relația dintre Persoane, nu se poate cugeta, și ea trebuie să fie din veci. Ființa nu există concret și nu poate fi bogată spiritual decât în Persoane. Deci există o Ființă desăvârșită în Persoane, dar fără o devenire. N-ar putea exista din veci o Ființă desăvârșită, dar fără Persoane. N-ar putea ajunge printr-o devenire la existență în Persoane și la unitatea deplină, deci la iubirea Lor deplină. Ar însemna că la început nu are nici o unitate spirituală și nici o bogăție adevărată.

Desăvârșirea și iubirea din această Ființă se arată și în voința ei de a crea o ființă care să aibă în persoane un conținut spiritual și deci o

din Dumnezeu, desăvârșit din desăvârșit, Pecete neschimbată a Născătorului, nu Se socotește nimic altceva decât

bucurie, chiar dacă nu de la început desăvârșită, măcar cu puțința creșterii în conștiința unității ei, sporită prin iubirea dintre persoanele ei și în relația iubitoare cu Persoanele dumnezeiești desăvârșit iubitoare între Ele.

În această creștere în iubire cu Dumnezeu, Izvorul iubirii, și între ele, persoanele umane sunt ajutate de Fiul lui Dumnezeu făcut om, Care a adus iubirea desăvârșită în relațiile dintre oameni. Se poate deci vorbi de o „devenire într-o ființă” a ființei umane, dar în relațiile dintre persoanele ei, în care există concret această ființă, și în legătură cu o Persoană a Ființei desăvârșite din veci într-o comuniune din veci desăvârșită. Se poate vorbi adică de o „devenire într-o ființă” în sensul devenirii în Hristos, Dumnezeu făcut om, prin participarea la desăvârșirea dumnezeirii din Persoanele Sfintei Treimi. E o participare la viața dumnezeiască a Sfintei Treimi. E o devenire în participarea la dumnezeirea Sfintei Treimi. În sine, ființa umană nu poate crește, nu poate depăși mărginirea ei strict finită. Dar participarea nesfârșită la desăvârșirea Ființei dumnezeiești, manifestată în relațiile Persoanelor treimice, e o participare sau o devenire a ființei umane, arătată în relațiile dintre persoanele ei.

Și persoanele sunt importante nu pentru a se ajunge la o ființă desăvârșită în sine, ci la o desăvârșire a ființei în persoanele ei. Sfânta Treime este nu numai Izvorul care ne ajută să creștem și noi în desăvârșire, ci și ținta-model a noastră. Trăim toți bogăția ființei și tot mai marea ei desăvârșire în comuniunea tot mai deplină și mai iubitoare dintre persoane. Și, întrucât acest progres e nesfârșit, fiind o aspirație nesfârșită a umanului, unirea finală și eternă a tuturor persoanelor omenești este forma desăvârșirii eterne a ființei umane. Numai în comuniunea vie dintre persoane stă bogăția ființei. Fiecare persoană trebuie să aducă ceva al ei în această bogăție și fericire eternă. Așa cum Sfânta Treime este eternă, așa aspiră și omenitatea să fie eternă în toate persoanele ce s-au ivit ca purtătoare ale ei. O ființă finală impersonală, îmbogățită în mod desăvârșit, nu va putea exista, cum n-a existat nici la început. Ființa finală umană va exista îmbogățită la maximum atât în comuniunea dintre toate persoanele omenești care au venit la existență, cât și cu Persoanele dumnezeiești. Persoanele sunt ipostasurile în care există ființa sau ipostasurile condiționează existența și bogăția ființei.

cea ce se cugetă că este și Tatăl, fiind Sfatul și Cuvântul Lui. Va voi deci aceleași împreună cu Tatăl, fiind ținut, ca să zic așa, de aceleași legi ale deoființimii să voiască împreună cu Tatăl toate cele bune¹². Deci nu te sminti nicidecum, omule, când Îl auzi zicând: „*M-am pogorât din cer nu ca să fac voia Mea, ci voia Celui ce M-a trimis*” (In. 6, 38). Deci, ceea ce am spus de la început, spunem iarăși. Hristos a spus acest cuvânt despre un lucru anumit și în chip clar. Căci, învățând că moare pentru toți în mod voit, Își arată prin această voire firea dumnezeiască, dar, din pricina patimilor de pe cruce și pentru ferirea de moartea trupului, spune că sunt nevrute¹³. Dar am lungit destul cuvântul despre faptul că pentru Mântuitorul Iisus moartea a fost și nevrută, întrucât era om, și putem vedea acest lucru din patima de pe cruce.

Spunem deci că a fost o faptă a nebuniei iudaice că, din puțința răstignirii lui Hristos, au cugetat ca aceasta

¹² Sunt doi Cei care voiesc, dar voiesc aceleași împreună, Tatăl fiind Cel dintâi în voința lor. Fiul este egal și unit cu Tatăl din veci și până în veci în ființă și în voire, aceasta arătându-se în iubire, dar Tatăl având o întâietate în toate, însă nu o întâietate temporală, ci de poziție. El este Izvorul Fiului în toate, dar Izvorul nu e fără apa Care curge din El.

¹³ Prin dumnezeire, Hristos voiește moartea omenității Sale pentru noi, ca s-o învingă; prin omenitate se ferește de ea. Prin dumnezeire voiește moartea cu trupul, deci dă și trupului puterea s-o accepte. Astfel, în trupul însuși sau în omenitatea Sa e și ferirea de moarte, dar și acceptarea ei. Iar în această îndoită simțire, în care primește și învinge moartea, Se manifestă Persoana cea unică a lui Hristos, în Care sunt trăite unitar cele două simțiri și voinți.

să se producă prin ei, nedându-și seama de îndrăzneala acestei fapte din ceea ce au făcut cu Sfinții Proroci și cu sfinții care au fost în acele vremuri. Dar deoarece ceea ce a căzut în moarte nu putea să se ridice iarăși la viață, dacă nu S-ar fi făcut om Cuvântul Unul-Născut al lui Dumnezeu, iar făcându-Se om trebuia numaidecât să pătimească (moartea), făcându-Și voit ceea ce n-a voit, firea dumnezeiască a făcut aceasta pentru iubirea cea pentru noi. Căci Înțelepciunea măiastră a tuturor, adică Fiul, a făcut din unealta diavolului, adică din moartea Sa după trup, cale și ușă spre mântuirea noastră și a întors speranța diavolului care, abia văzându-L pătimind, a cunoscut că e greu să lupte cu Dumnezeu¹⁴. Dar mi se pare că Psalmistul contribuie la explicarea acestora, atunci când zice despre Hristos și diavol: „În

¹⁴ Până când Dumnezeu îl rabdă, diavolului i se pare că e ușor să lupte cu El, furându-i suflete de oameni. Și pune pe oameni să-L necăjească, mai ales în calitatea de om acceptată de El. Dar când Dumnezeu făcut om merge până la primirea morții din partea diavolului, acesta descoperă că Fiul lui Dumnezeu făcut om îl biruiește, privându-l de această supremă unealtă a răutății lui. Moartea prefăcută de Dumnezeu în jertfă e și o supremă faptă a iubirii prin care câștigă pe oameni. Faptul că Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, a putut primi și moartea l-a înșelat pe diavolul și pe aceia dintre oameni care-i slujeau, ca să creadă că El nu primește moartea voind, deci că nu e mai tare decât ea. Însă nu cu scopul de a înșela pe diavol și uneltele lui Se face Fiul lui Dumnezeu om și Își însușește frica de moarte, adică pentru ca, înșelându-i, să-i îndemne să-L omoare. Înșelăciunea aceasta și-o produc ei înșiși, pentru că nu văd, dincolo de trupul Lui înfricoșat de moarte, dumnezeirea Lui care nu se teme de moarte, ci vrea s-o învingă. Dar chiar a primi moartea nedorită cu voia înseamnă a fi mai tare decât ea.

cursa lui îl va umili pe el” (Ps. 9, 30), fiindcă diavolul a alcătuit lui Hristos, drept cursă, moartea, dar a fost umilit în însăși cursa lui. Căci s-a nimicit moartea în moartea lui Hristos și s-a desființat tiranul care nu se aștepta să cadă. Iar a lungi cuvântul despre acestea nu e greu. Dar vom spune iarăși ceea ce ne e la îndemână. Dacă moartea lui Hristos n-ar fi fost în mod propriu și adevărat o faptă a voii iudeilor și rodul îndrăznelii lor bolnave, ci, cum o socotesc unii, a hotărârii dumnezeiești¹⁵ care i-a condus la aceasta, cum n-ar trebui să se împlinească dintr-o necesitate ceea ce se arată că a fost

¹⁵ Dacă răstignirea lui Hristos s-ar fi produs pentru că așa a hotărât Dumnezeu, ea n-ar fi fost săvârșită prin oameni, deci ei nici n-ar merita să fie pedepsiți. Faptul că nu din necesitate dumnezeiască s-a produs răstignirea este o dovadă că Hristos, ca om, S-a ferit de moarte. El, ca Dumnezeu, a acceptat moartea, cu toată ferirea Lui ca om de ea, dar n-a impus-o. În ferirea de moarte ca om și în acceptarea ei ca Dumnezeu se arată iubirea lui Dumnezeu, atotputernicia Lui, ca și libertatea oamenilor care I-au impus-o, deci vina lor. Căci acceptă moartea ca Dumnezeu pentru omenitatea Sa, nu ca pe o descompunere definitivă a omenității, ci pentru a învinge moartea. Iar lăsând pe oameni să-L omoare ca om, le lasă libertatea. Prin aceasta, moartea se arată nu atât ca o fatalitate a naturii, cât ca un produs al libertății umane sau al omului ca persoană, putând merge până la a descompune compusul uman, însă nu până la desființarea lui totală și definitivă. Mai trebuie notat și faptul că Hristos se ferește ca om de moarte, dar o voiește ca Dumnezeu, pentru omenitatea Sa. Nu arată o contradicție în El, căci ferirea de moarte a firii omenești nu e contrară voii lui Dumnezeu, odată ce Dumnezeu a făcut pe om spre a ține la viața lui. Dar nici voirea morții de Hristos pentru omenitatea Sa nu contrazice firea acesteia, căci voiește ca Dumnezeu moartea Sa ca om, pentru a învinge moartea din păcat.

prin oameni, și nu altfel? Apoi, spune-mi, cum ar mai pedepsi pe unii cu dreptate, odată ce ar apărea că servesc hotărârilor de neocolit ale lui Dumnezeu? Apoi, cum ar mai apărea nefericit și ar fi fost mai bine să nu se fi născut omul acela prin care s-a vândut Hristos (cf. *Mt.* 26, 24)? Căci dacă s-ar înțelege patima ca fiind voită de Hristos, și nu și nevrută în niciun fel, ce vină justificată i-ar aduce ea celui ce s-a arătat slujitorul voii Stăpânului și al celor viitoare? Sau oare nu e vădit tuturor că cele ce convin firii dumnezeiești și negrăite trebuiau să se întâmple prin vreunii? Dar și prin acestea și prin multe altele se poate vedea că, deoarece S-a pogorât Fiul din cer și a răbdat de bunăvoie moartea pentru toți, ca pe toți să-i învie în ziua cea din urmă, a plăcut aceasta și Tatălui însuși pentru folosul tuturor. Și, voind aceasta, Cel născut nu trebuie socotit nicidecum de altă fire sau mai mic¹⁶.

Socotesc că adversarii se vor rușina să se opună celor spuse de noi și nu se vor mai împotrivi argumentelor noastre despre acestea. Dar celui ce insistă și vrea să se sfădească mai mult cu privire la cele cunoscute, îi voi spune cele următoare. Dacă Fiul, pogorându-Se din cer, n-a făcut-o împlinind voia Sa, precum El însuși spune, ci pe cea a Tatălui, și ție nu ți

¹⁶Faptul că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om și a răbdat moartea pentru a o învinge spre învierea tuturor a plăcut și Tatălui, deci prin acestea Fiul a împlinit și voia Lui. Nu înseamnă că El e mai mic decât Tatăl, sau că a făcut acestea pentru că trebuia să Se supună Tatălui care ar fi mai mare decât El. Este vorba despre o comuniune de voință între Fiul și Tatăl, nu de o supunere a Fiului față de Tatăl.

se par acceptabile motivele arătate de noi, oare nu e necesar să se spună că voile Lor se împotrivesc, că voia Unuia s-a arătat ca opusă voii Celuilalt? Aceasta ar fi vădit tuturor. Dacă nu e nimic care le desparte, trebuie să fie o singură voie în Amândoi. Iar dacă, fiind alta decât a Tatălui, o înlătură pe a Sa și o împlinește pe a Tatălui, cum nu vom spune în chip neînțelegător că voia Sa este diferită de cealaltă? Să vedem deci în ce se arată voirea Tatălui, căci astfel vom cunoaște și pe cealaltă (voia Fiului) în ceea ce se vede. Deci voia Tatălui, cum a spus Însuși Mântuitorul, este „*ca să nu piardă pe niciunul (din ai Săi), ci să-i învieze în ziua cea de apoi*”, și nimeni nu va tăgădui că ea este bună și de oameni iubitoare. Deci dacă, schimbând înțelegerea, am spune că voia Fiului este contrară (voii Tatălui), ea n-ar fi nici bună, nici de oameni iubitoare, odată ce ar cugeta cele contrare Tatălui și n-ar voi nici să ne mântuiască, nici să ne scoată din moarte. Dar, atunci, cum mai este Păstorul cel bun? Sau cum ne-a declarat, ca semn al iubirii Lui față de noi, că Își dă sufletul pentru noi? Căci, dacă S-a pogorât din cer ca să îplinească aceasta prin voia Sa, cum nu-Și împlinește voia nepierzând pe cei care I s-au dat, ci înviindu-i în ziua cea din urmă? Iar dacă nu din voia Lui, ci slujește mai degrabă voii Tatălui, mântuind și înviind pe cei pierduți, adică stăpâniți de moarte, cum am mai spune adevărul afirmând că Fiul nu e nici bun, nici de oameni iubitor? Să înceteze deci luptătorul împotriva lui Hristos să-L disprețuiască în toate felurile cu hulele lui, și să nu mai latre la noi cu astfel de cuvinte despre acestea.

„Căci aceasta este voia Tatălui, Care M-a trimis, ca tot cel ce vede pe Fiul și crede în El să aibă viață veșnică și Eu îl voi învia pe el în ziua cea de apoi¹⁷” (In. 6, 40)

După ce a definit voia cea bună a Tatălui, o lămurește iarăși și o expune mai pe larg ascultătorilor spre cugetare, prin repetarea ei. Și explică în mod strălucit care este modul aducerii și ce câștigă unii din faptul de a fi aduși de Tatăl Fiului, Care poate face vie pe cei ce au trebuință de viață. Și dă astfel fiecăruia, prin cunoștință, înțelegerea adevărată despre Fiul și putința de a înțelege în chip curat că este Dumnezeu adevărat din Dumnezeu Tatăl, ca, astfel pregătit și împodobit cu înțelesurile despre El, să fie dus spre cununa cea din credință, adică spre viața fără de moarte și fericirea veșnică¹⁸. Deci Tatăl aduce Fiului, prin cunoștința

¹⁷ După ce în versetul anterior Iisus a declarat că voia Tatălui este ca El să învie, scăpând de pieire pe toți cei predați în grija Sa, acum declară că voia Tatălui este ca tot cel ce crede în Fiul să aibă viață veșnică. Deci, după ce Hristos a spus că El împlinește voia Tatălui înviind pe oameni, acum, spunând că voia Tatălui este să fie înviați de Fiul toți cei ce cred în El, arată că e Dumnezeu. Dar aceasta înseamnă că se împlinește și voia Fiului. Fiul vrea să se împlinească voia Tatălui, iar Tatăl vrea să se împlinească voia Fiului. Aceasta înseamnă că voia Lor este aceeași. Sunt doi voitori sau două Persoane și aceeași voință. Cine nu crede în Fiul nu crede de fapt în Tatăl ca Tată. Nu crede în Sfânta Treime sau în Dumnezeul iubirii. Hristos spune omului: De nu crezi că Eu sunt Fiul lui Dumnezeu, nu crezi că El este Tată, iar Tatăl îi spune la fel: De nu crezi că Hristos e Fiul Meu, nu crezi că Eu sunt Tatăl. Aceasta e voia comună a Tatălui și a Fiului: omul să creadă în fiecare dintre Ei, că, Unul fiind Tatăl, Celălalt e Fiul.

¹⁸ Tatăl îi prezintă pe oameni Fiului spre mântuire, și Fiul, Tatălui. Și în aceasta se arată unitatea Lor de voință. Tatăl, trimițând pe Fiul Său să Se facă om, îi predă pe oameni Lui, ca să cunoască în El pe Fiul lui Dumnezeu,

și înțelegerea dumnezeiască, pe cei cărora a hotărât să le dea harul dumnezeiesc¹⁹. Iar Fiul, primindu-i, îi face vii și pune binele Său în cei ce prin firea lor se corup și, făcând să pătrundă în ei puterea de viață Făcătoare a Duhului ca niște scânteii de foc, îi preface întregi spre nemurire. Dar, auzind că Tatăl îi aduce, iar Fiul dăruiește celor ce vin la El puterea învierii, să nu ajungi la gânduri absurde, socotind că fiecare dintre Ei lucrează de Sine și separat ceea ce este potrivit firii proprii, ci cugetă cu înțelepciune că Tatăl este împreună cu Fiul și Fiul cu Tatăl și, ca să zic așa, mântuirea noastră și întoarcerea de la moarte la viață este opera Sfintei Treimi întregi: și Tatăl are în mod îndestulător toată puterea spre tot ce trebuie, la fel și Fiul și Sfântul Duh. Deci, prin toată Sfânta Treime vin la noi bunătățile și Tatăl e totul în toate prin Fiul și Sfântul Duh. Dar e de observat și că a crede în Fiul e ceva de mare preț, căci are drept cunună viața²⁰. Iar dacă în Fiul Se cunoaște Dumnezeu cel

și astfel Fiul să-i prezinte Tatălui ca frați veșnici ai Săi și ca fii ai Lui după har, fiindcă, în Fiul, ei se împărtășesc de valoarea și de veșnicia Lui.

Voia Tatălui este ca oamenii să creadă în Hristos ca Fiu al Lui, căci prin aceasta cred în El însuși ca Tată, iar a Fiului este ca oamenii să creadă că Dumnezeu e Tatăl Lui, căci prin aceasta cred în El însuși. Voia Fiecăruia dintre Ei este să Îl arate pe Celălalt ca Dumnezeu. Dacă Dumnezeu n-ar fi Tată și Fiu, n-ar fi Dumnezeu personal, deci un Dumnezeu iubitor și liber. În acest caz, n-ar putea mântui pe oameni de legea generală a morții.

¹⁹ Trimițându-le pe Fiul să Se facă om, Tatăl dă ocazia oamenilor să se împărtășească de cunoștința dumnezeirii Fiului în formă omenească și astfel să urce, în Fiul, la cunoașterea Sa ca Tată și la calitatea de fii ai Lui prin har.

²⁰ În fiecare Persoană a Sfintei Treimi Se află și Celelalte două, lucrând împreună. În Fiul sunt pus în legătură de fiu cu Tatăl, și această simțire o am prin Duhul, Care mi Se dă prin Fiul. Dar legătura trăită de mine cu Sfânta Treime pornește de la credința mea în Hristos ca Fiul

după fire, cine ar răbda pe cei ce-L scot din ființa Tatălui și gura lor, care-L defaimă în privința aceasta, e fără ușă? Prin faptul că vestește că întoarce la viață pe cel căzut în moarte, prin aceasta, fără să se interpună nicio schimbare, Unul-Născut urcă la identitatea de fire cu Tatăl²¹, căci a face viu e operă a Vieții²². Și deoarece Tatăl este Viața prin fire, numaidecât se va înțelege că e Viața și Cel ce e din El prin fire, adică Unul-Născut.

*„Deci iudeii murmurau împotriva Lui, că a zis:
Eu sunt pâinea care S-a pogorât din cer²³” (In. 6, 41)*

Se revoltă iarăși cei ce nu înțeleg nimic din cele spuse de Hristos. În acestea se vede cel mai mult mintea

lui Dumnezeu. Căci El a venit în mod vizibil aproape de oameni prin faptul că S-a făcut om. Dar prin Hristos ne punem în legătură cu Sfânta Treime numai dacă El este Fiul deoființă cu Tatăl. Cei ce neagă aceasta rămân despărțiți de Dumnezeu. E ceea ce se spune în continuare.

²¹ Dacă Fiul, Cel de o fire cu noi după omenitate, nu ar fi deoființă cu Tatăl după dumnezeire, nu am putea urca la unitatea cu Tatăl prin Fiul cel de o fire cu noi. Dacă Fiul ar fi cu totul altfel decât Tatăl, nu am urca prin El la unirea cu Sfânta Treime.

²² Numai Dumnezeu e Viața prin fire, adică însăși firea Lui e Viața. Dumnezeu e Viața sau existența prin fire, pentru că nu e dependent în existența Lui de nimic. Există prin Sine, deci există din veci și în veci. Noi, depinzând în existența noastră de altele, n-avem existența prin fire. Trebuie să existe Cineva care nu depinde de altele în existența Sa. Hristos e Izvorul vieții veșnice pentru noi, pentru că e Fiul prin fire al Tatălui, Care e Viața prin fire.

²³ Hristos Se numește pe Sine Pâinea vieții pogorâtă din cer, nu o mană creată pe pământ. Este Pâinea care susține prin excelență viața nesfârșită. Și numai dacă e deoființă cu Tatăl, poate fi această Pâine a vieții veșnice, fiind Viața prin Sine, ca și Tatăl Său. Dar viața spirituală nu o poate da unei persoane decât altă persoană, iar în ultimă analiză, Persoana de ființă dumnezeiască.

lor neînvățată. Căci, neavând ceea ce se poate folosi de înțelesurile prin care puteau să se preschimbe în ceva mai bun, sfârșesc în socotințe absurde. Nu vom afla la iudei adevărat ceea ce am spus? Căci pentru care pricină se indignează? Și cine i-a provocat la acest cuvânt? Și din ce pricină murmură? Căci trebuiau mai degrabă să cugete mai atent la cele spuse și să afle prin ele adevărul, și din faptele Lui minunate să înainteze la o cercetare mai serioasă: Minte Hristos sau spune adevărul, când Se numește Pâine coborâtă din cer și Se descoperă lor ca fiind aceasta? Și, judecând așa, puteau fi îndrumați spre aflarea a ceea ce le era de folos. Dar, necercetând nimic, se revoltă, deși prin cele petrecute Hristos S-a arătat pe Sine ca Pâinea reală și adevărată a vieții, opusă manei dăruite părinților lor în pustie ca chip și umbră (a acesteia): „Căci cel ce vine la Mine, zice, nu va flămânzi niciodată” (In. 6, 35). Cei ce au mâncat acea mană au avut o foarte scurtă și trecătoare plăcere a trupului, dar cei ce vin la El prin credință nu vor ajunge la un folos asemănător cu al acelor de atunci, ci vor avea harul ca binecuvântare continuă. Deci greșeste mintea iudeilor, văzând numai cele de pe pământ. Aceasta a fost ceea ce s-a spus despre ei: „Să se întunece ochii lor, ca să nu vadă, și spinarea lor pururea o gârbovește” (Ps. 68, 27), ca, neridicându-se în niciun fel spre cunoștința dumnezeieștilor taine, să se piardă ca răi în chip rău prin lipsa lor de judecată și din pricina neascultării lor nestăpânite²⁴. Întorcându-ne cu mintea la cele

²⁴ Cei ce cunosc pe Dumnezeu, venit în relație intimă cu noi în Hristos, și nu au prin El asigurarea învierii, cei ce sunt gârboviți numai spre cele de jos sau materiale, inferioare lor, nu cunosc niciun sens al

din scrierile mozaice, vom afla murmurul iudeilor referindu-se la mari bunătăți. Dar, privindu-le ajunse la sfârșitul lor amar, experiența ne arată că și atunci nu le-au fost de niciun folos. Căci au murmurat aceia în pustie și și-au arătat nemulțumirea împotriva lui Dumnezeu și, din această cauză, au fost pierduți prin șerpi (cf. *Num.* 21, 5-6), cum a mărturisit și înțeleptul Pavel (cf. *1 Cor.* 10, 9). Murmurau acestea împotriva lui Hristos și, prin necredință, necinsteau pe Dătătorul Legii și pe Mântuitorul. „*Dar va porunci balaurului și-i va mușca pe ei*”, după cum s-a scris (*Am.* 9, 3). Și vor fi spre ospăț fiarei care devorează toate, căci neascultarea sfârșește întotdeauna în mod trist.

„Și ziceau: Nu este acesta Iisus, fiul lui Iosif, și nu-i știm noi pe tatăl Său și pe mama Sa? Cum spune deci: M-am pogorât din cer?” (In. 6, 42)

O, mare neștiință, o, minte întunecată de o beție nestăpânită! „*Îngroșatu-s-a, după cum s-a scris, inima poporului acestuia!*” (*Is.* 6, 10; *Mt.* 13, 15). Căci nu vede nimic din cele pe care ar fi trebuit să le înțeleagă clar, ci le socotește și le declară vrednice de răs. Fiindcă trebuiau mai degrabă ca, studiind scrierile lui Moise și hrănindu-se cu propovăduirile Sfinților Proroci, să înțeleagă că Hristos

existenței, ci trăiesc în întuneric și în absurditatea de neînvins a morții, gustând scurte plăceri trecătoare. Ei nu se ridică prin credință la relația cu Dumnezeu, Care, pe de o parte, cuprinde în Sine mari taine, iar pe de alta, comunică adevărata cunoștință, spre deosebire de așa-zisa „știință” precisă a celor materiale, care e o închidere în întunericul lipsei de sens.

nu era așteptat să vină la noi fără trup și fără învelișurile corpului, ci era prevestit că Se va arăta în chip omenesc și Se va afla în forma de obște a tuturor. De aceea cuvântul prorocesc ne spune că Sfânta Fecioară va avea în pântece și va naște Fiu (cf. *Is. 7, 14*). Și Domnul se cunoaște jurând fericitului David adevărul, pe care făgăduiește să nu-l lase nearătat²⁵. „Căci va așeza pe Cel din rodul pântece-lui Lui pe tronul Său”, precum s-a scris (*Ps. 131, 11*). Și a făgăduit de mai înainte că va ieși toiag din rădăcina lui Iesei (cf. *Is. 11, 1*).

Dar cei ce s-au abătut la atâta nebunie nu simt că, dacă cunosc pe Maica după trup a Celui prevestit că va veni în trup, nu trebuie să asculte de cei ce nu cred că S-a pogorât din ceruri? Dar aceasta s-a făcut după trup, căci Cuvântul dumnezeiesc a fost ca în templul Său în trupul din Fecioară, pentru că a venit la noi de sus, din Tatăl, și pentru mântuirea tuturor a luat sămânța lui Avraam²⁶, ca „întru toate să Se facă asemenea fraților Săi” (*Evr. 2, 16-17*) și să cheme firea omului spre înfierea de

²⁵ Adevărul este Fiul lui Dumnezeu cel întrupat. Dumnezeu Se jură lui David că Se va arăta astfel ca Adevărul. Dacă nu cunoaștem pe Fiul lui Dumnezeu, nu cunoaștem pe Dumnezeu ca Adevărul, pe Dumnezeu ca iubitor și, deci, ca sens al existenței. Și pe Fiul lui Dumnezeu, sau pe Dumnezeu ca Dumnezeu al iubirii, Îl cunoaștem în Hristos.

²⁶ Fiul lui Dumnezeu Se încadrează ca om în istorie, rămânând însă și Dumnezeu. Dar pregătește istoria, pentru ca să fie în stare să-L primească. Istoria nu e despărțită de Dumnezeu, deși nu toate cele ce se întâmplă în ea se conformează vocii Lui. Dar în general toată istoria e condusă prin pregătire pentru primirea Fiului Său și, prin legătura strânsă în care rămâne cu ea, e condusă ca întreg spre unirea umanității cu El.

Dumnezeu, arătându-Se deodată Dumnezeu și om²⁷. Dar iudeii, neînțelegând iconomia cea cu trupul a Mântuitorului nostru, din faptul că știa pe Maica Lui și pe tatăl Său – deși nu era tată –, nu se rușinau să se irite auzind pe Iisus zicând că S-a pogorât din cer. În aceasta ni se dă iarăși un exemplu de mare folos. Căci prin acestea suntem învățați în cele ale noastre că multă pagubă ne aduce faptul de a nu privi cu ochii înțelegători ai inimii mai mult la virtutea aflată în sfinți și de a nu ne referi la slava ascunsă în ei, și, în ciuda micii importanțe a trupului, de a nu da niciun preț măreției și demnității lui Dumnezeu. Așa zice Dumnezeu despre sfinți în Proci, vorbind despre unul ca despre toți: *„Binecuvântat este omul care s-a încrezut în Domnul și a cărui nădejde este Domnul; și va fi ca pomul cel sădit lângă ape și se va adânci în umezeală rădăcina lui. În anul fără ploaie nu se va teme și nu va fi lipsit de rod. Mai adâncă este inima decât toate. Și, de este om, cine îl va cunoaște? Eu sunt Domnul, Cel ce cercetez inimile și ispitesc răunchii”* (Ier. 17, 7-10). Când deci disprețuim prin mândrie pe cel cunoscut de Dumnezeu și vrednic de admirat pentru virtuțile lui descrise adineaori, privind numai la trupul lui din afară și trecător, și facem din lipsa de slavă a trupului motiv pentru a afirma micimea sufletului lui, cum nu ne arătăm cugetând cele contrare Împăratului tuturor și nu vom fi

²⁷ Fiul lui Dumnezeu S-a făcut Fiul Omului, ca El să Se facă fratele lor și să facă pe oameni fiii lui Dumnezeu. De aceea, făcându-Se om, a rămas și Dumnezeu, mai precis Fiul lui Dumnezeu. Căci numai dacă e și Dumnezeu și om, putem deveni și noi fii ai lui Dumnezeu după har. Iudeii, știind că Iisus are o Maică pământească, Îl socoteau numai om.

supuși unei osânde nu mici, când declarăm pe cel înalt umilit și acoperind lumina cu întunericul și definind dulcele ca amar? Deci să dăm sfinților cinstirile cuvenite și să-i vedem mai degrabă în strălucirea lăuntrică și ascunsă, decât în ceea ce sunt pentru trup²⁸. Dar cei mai mulți dintre noi nu prețuiesc pe cel umilit în lume și nu-i recunosc vreo slavă, chiar dacă se remarcă prin virtuți, ci slăvesc pe cel ce umblă după cinstire și după vreo slavă oarecare. Privind cu ochi nedrepti numai spre lăcomia bogăției și socotind slava stricăcioasă ca pe una ce nu va pieri, aceștia nu dau niciun preț dreptei judecăți. Pe unii ca aceștia ucenicul îi muștră în mod cuvenit, zicând: *„Fățarnicilor, de va intra în adunarea voastră un om cu inele de aur în degete și îmbrăcat în haină strălucitoare și va intra și un om sărac în haină murdară, iar voi ziceți celui bogat să șadă de-a dreapta, iar celui sărac: Stai acolo, în picioare, sau șezi jos, la picioarele mele, n-ați făcut deosebire între unul și altul?”*

²⁸ Nu se disprețuiește, în aceste rânduri, trupul în smerenia lui. Căci Dumnezeu Cuvântul i-a dat o mare cinste îmbrăcându-l. Dar se osândește cel ce socotește că în trup stă toată mărirea lui și cel ce prețuiește pe cineva pentru o astfel de slavă pe care și-o caută în trup. Trupul trebuie să rămână un mediu străveziu al înălțimii spiritului, al curăției, al atenției lui față de oameni, al smereniei. Numai într-un trup smerit, nepretențios, se vede smerenia sufletului, care este adevărata înălțime a lui. De aceea, cei ce disprețuiesc smerenia în trup a cuiva disprețuiesc spiritul lui, sau nu dau importanță decât trupului. Dar aceasta este o falsă importanță acordată cuiva. Căci, reducând pe om la trup, și cinstindu-l numai pentru el, de fapt îl reduc la ceva cu totul trecător. Cel smerit în cele ale trupului e de fapt un om tare cu duhul, căci se dovedește putând ține în frâu pornirile trupești și egoismul dornic de a se impune altora. Iisus ne-a arătat, în smerenia Lui trupească, tăria Sa excepțională ca Dumnezeu.

(Iac. 2, 2-4). De aici se vede de câtă mustrare îndreptătită se fac vrednici cei ce prețuiesc pe om din împrejurările din afară, și nu din bunătățile lăuntrice. Căci bogăția și strălucirea provenită din ea aduc cinstire celor ce au o slavă străină și falsă. Iar strălucirea din inimă și lumina din fapte e o bogăție adevărată și pătrunsă în firea celor ce o au, neînsoțind trupul și neputrezind împreună cu el, ci locuind împreună cu sufletul cât timp este în viața aceasta și plecând cu el când va binevoi Stăpânul tuturor. Căci „*multe locașuri*” sunt la Tatăl, precum am auzit (In. 14, 2). Deci nu trebuie cinstit în mod necesar cel strălucitor în bogăție și în falsele slave pământești, ca într-un tablou colorat, ci mai degrabă aceia care dobândesc prin strălucirea faptelor lor slava neveștejită la Dumnezeu și a căror frumusețe iradiază, prin toată înfățișarea virtuților, umplându-i de lumină.

*„Răspuns-a Iisus și le-a zis: Nu murmurați între voi.
Nimeni nu poate veni la Mine de nu-l va trage Tatăl,
Care M-a trimis, și Eu îl voi învia în ziua
cea de apoi” (In. 6, 43-44)*

Iudeii Îl micșorează pe Iisus, necunoscând pe Tatăl Lui cel din ceruri și neștiind în niciun fel că El este Fiul prin fire al Celui ce stăpânește peste toate²⁹. Ei priveau

²⁹ Este „Fiul prin fire”, adică nu prin adopțiune sau printr-un act de voință, ci născut în baza faptului că Tatăl are chiar în firea Lui dumnezeiască capacitatea de a naște pe Fiul. Nu naște firea prin Sine, ci întrucât este purtată de Persoana Tatălui. Firea omenească nu naște un om prin sine, ci întrucât este într-o persoană, sau persoana naște altă persoană întrucât e purtătoarea unei firi înzestrate cu capacitatea de a naște.

numai la Maica Lui de pe pământ și la Iosif. De aceea, le răspunde cu multă căldură și îndată Se înalță iarăși în chip folositor la demnitatea Lui dumnezeiască, pornind de la cele pe care, ca Dumnezeu, le știa că se șopteau în ascuns. Și, pătrunzând la mintea lor, îi îndeamnă prin acestea să-și dea seama că au căzut din adevăr și că și-au făcut despre El o idee foarte greșită. Căci pe Cel ce cunoaște deplin inima și cercetează mișcările minții și nu ignoră niciuna din voile sufletelor, cum n-ar fi trebuit mai degrabă să-L încununeze cu slava demnă de Dumnezeu și să-L ridice atât de mult peste micimea oamenilor, pe cât e Dumnezeu mai presus de cele de pe pământ? Descoperind deci gândul lor scufundat în mișcări fără sunet și dezvăluind murmurul șoptit de ei pe ascuns, pentru cauza amintită, le zice: „Nu murmurați între voi”. Apoi, arătând că taina despre El e un bine comunicat oamenilor de Dumnezeu, și cunoștința despre El este un rod al harului de Sus, spune că nimeni nu poate veni la El de nu va fi atras de lucrarea luminătoare a Tatălui³⁰.

Iudeii, știind pe Iisus născut ca om din Maica Lui, socoteau că nu e decât atât. Nu credeau că El are și un Tată în ceruri. De aceea murmurau: „Cum zice că S-a pogorât din cer?” Iisus le răspunde că nu are numai o Maică pe pământ, ci și un Tată în ceruri, ca nimeni altul.

³⁰Hristos le spune iudeilor, care-L socoteau numai om născut din femeie, nu numai că e trimis din cer, de la Tatăl, să Se facă om, ci și că Tatăl dă oamenilor prin El cunoștința despre Sine ca Dumnezeu. Și în aceasta se arată că Tatăl îi aduce pe oameni Fiului făcut om, pentru ca apoi Fiul să-i aducă împreună cu Sine Tatălui, ca fii după har, odată făcuți frați ai Săi. Hristos nu poate trăi ca Fiu al Tatălui dacă în El nu se simte, într-un fel, prezența Tatălui. Tatăl Îl arată pe Hristos ca Fiu, prin conștiința Lui, și Fiul vorbește despre Tatăl. În iubirea desăvârșită dintre Tatăl și Fiul nu se poate despărți între Ei. De altfel, faptul acesta e văzut și la oameni. Cel ce

Iar prin aceasta îi îndeamnă să vadă că trebuie să plângă și să se îndurereze că au întârziat să ceară să se elibereze și să se roage să fie atrași la mântuire prin credința în El, prin voia Tatălui și prin ajutorul de sus, care le ușurează calea în acestea și le-o face netedă, după ce au înăsprit-o fără cruțare prin cele ce au păcătuit. Iar pe cel ce crede l-a asigurat că-l va învia și, prin aceasta, S-a înfățișat iarăși celor neînțelegători ca fiind Dumnezeu după fire și adevărat. Căci puterea de a face vii și de a readuce la viață pe cel ținut cu sila de moarte e proprie pe drept cuvânt numai firii dumnezeiești și nu poate fi atribuită niciuneia dintre cele create. Căci e propriu Celui viu să facă vii, și nu cuiva care are harul de la altul³¹.

*„Scris este în proroci:
«Și vor fi toți învățați de Dumnezeu»” (In. 6, 45)*

Cunoscând ca Dumnezeu necumințenia ascultătorilor, nu lasă nedovedit cuvântul despre aceasta, ci

iubește pe altul îl arată în conștiința sa pe cel iubit sau pe cel iubit vorbind în el, așa cum și el vorbește despre acela. Tatăl Îl mărește pe Fiul, arătându-L ca Fiu al Său, și Fiul vorbește despre Tatăl, mărindu-L.

³¹ Hristos arată iudeilor că e Fiul lui Dumnezeu prin fire, nu numai pentru că Tatăl însuși Îl atrage la El, ci și pentru că El poate învia pe cei morți. Căci numai Dumnezeu a creat ființe vii și numai El le poate învia, odată moarte. Una dintre puterile lui Dumnezeu este să creeze existențe vii și să le readucă la viață, odată ce au murit. Numai Dumnezeu, Care e Viață în Sine, poate da viață și o poate reda celor ce o pierd. Dacă omul naște alt om viu, n-o face din puterea lui voită. El poate construi lucruri moarte din alte lucruri moarte. Chiar dacă omul primește harul de la Dumnezeu, tot nu poate crea ființe vii și nu le poate reda viața, odată ce au murit.

arată că El a fost propovăduit de mai înainte, de sus, prin Sfinții Proroci. Prin aceasta respinge anticipat motivele de opoziție față de El, pe care le vor gândi, și dezgolește lipsa lor de învățătură, fiindcă se vădea că nu văd nici aceasta, deși erau călăuziți prin Lege spre înțelegerea celor viitoare³². Îi îndeamnă deci să fie de acord cu El și de bunăvoie. Căci nu se cuvenea să se opună cuvintelor Sfinților Proroci, pentru că Dumnezeu Tatăl va face să răsunе prin ei, în cei vrednici, taina despre El și va descoperi pe Fiul Său, comunicând fiecăruia în mod negrăit și dumnezeiesc înțelegerea despre acestea. Iar, spunând mai sus: „*Nimeni nu poate veni la Mine, de nu-l va trage Tatăl, Care M-a trimis*”, arată că vorbirea aceasta nu silește pe nimeni, adăugând:

*„Deci oricine a auzit și a învățat
de la Tatăl vine la Mine” (In. 6, 45)*

Căci unde este auzire, e și învățare, și binele din îndrumare se înțelege prin ascultare și credință, care nu e silită. Fiindcă înțelegerea cu privire la Hristos se

³² Hristos arată iudeilor că n-au scuză pentru neprimirea Sa prin afirmarea că ascultă pe Dumnezeu din Vechiul Testament, fiindcă atunci Tatăl a vorbit despre Fiul Său. Căci, așa cum vorbește după Întrupare din conștiința că prin El vorbește Tatăl – și aceasta se poate simți de ascultători –, așa în Vechiul Testament a vorbit Tatăl însuși prin Cuvântul. Dar Tatăl a vorbit și vorbește despre Fiul Său, arătându-L unit cu Sine în ființă, așa cum Fiul vorbește din unirea cu Tatăl și deci despre Tatăl. E taina uniunii nedespărțite a persoanelor neconfundate, care se arată și în vorbirea persoanelor omenești ce se iubesc.

dăruiește de Tatăl celor vrednici mai degrabă ca putere de percepere din iubire, decât ca forță silnică³³. Căci rațiunea dogmei (trad. lat.: dogma adevărului) dă alegerii sufletului omenesc libertate în voință și dorința să ceară plată dreaptă pentru virtuți, iar, abătându-se această libertate, din nepăsare, de la ceea ce se cuvine și de la ceea ce place Legiuitorului, își atrage pe drept cuvânt osânda, pedepsirea. Dar trebuie știut că, deși se spune că Tatăl îi învață pe unii taina referitoare la Hristos, totuși nu face aceasta singur, ci o împlinește mai degrabă prin Fiul ca prin Înțelepciunea Lui. Căci din ceea ce se spune despre Tatăl urmează că descoperirea care naște în unii înțelegerea nu se face de Tatăl fără Înțelepciune, iar Înțelepciunea Tatălui este Fiul. Deci Tatăl produce în cei vrednici descoperirea Celui născut din El, ca prin Înțelepciunea Sa³⁴. Și, simplu

³³ Credința nu e impusă cu sila, sau nu se naște în om ca o necesitate, ci e un dar al vorbirii Tatălui în Fiul Său sau despre El: înainte de Întrupare și după Întruparea Lui. Dar e un dar ce se adresează, prin vorbirea Tatălui, libertății sufletului. Ca atare, credința e puterea de înțelegere a Fiului dăruită de Tatăl. Cine vrea primește această înțelegere ca pe o adevărată rațiune a învățaturii dogmatice despre Sfânta Treime și despre Fiul Tatălui cel întrupat ca om în Hristos. Dar această rațiune e de așa fel, încât nu silește libertatea omului să o primească. Unii pot socoti ca reale numai legile științifice constatate în ordinea materială și pot refuza trebuința acceptării setei profunde a sufletului după existența supremă și relațiile complexe dintre persoane. Aceștia refuză credința ca mijloc de sesizare a acestor forme superioare, spirituale ale existenței. În aceste rânduri avem o interesantă explicație de Sfântul Chiril a credinței.

³⁴ Se poate traduce și așa: „Deci Tatăl produce descoperirea în cei vrednici prin înțelepciunea Fiului Unul-Născut”. În ambele

vorbind, e neîndoielnic adevărat că nu greșește cineva spunând că toate lucrările Tatălui asupra unora, sau voirile Lui, sunt ale Sfintei Treimi, adică și ale Fiului și ale Sfântului Duh. Din această cauză, spunându-se că Dumnezeu și Tatăl descoperă pe Fiul și cheamă la El pe cei gata să creadă, se arată că aceasta face și Fiul și nu mai puțin Duhul Sfânt³⁵. Căci Mântuitorul spune fericitului Petru, care a mărturisit cu foarte mare curaj credința în El: „*Fericit ești, Simone, fiul lui Iona, că nu trup și sânge ți-a descoperit ție, ci Tatăl Meu cel din ceruri*” (Mt. 16, 17). Dar în alte locuri se arată că face aceasta și El însuși. Și spune aceasta Pavel, care, lăudându-se în chip cuvenit, declară despre taina lui Hristos: „*Pentru că nici eu n-am primit sau n-am învățat aceasta de la om, ci prin descoperirea lui Iisus Hristos*” (Gal. 1, 12). Dar poți vedea că și Duhul Sfânt ne descoperă nu mai puțin pe Hristos. Căci scrie preaînțeleptul Ioan: „*Și ungera pe care ați primit-o de la El rămâne întru voi și nu aveți trebuință să vă învețe cineva, ci ungera Lui să vă învețe despre*

traduceri Fiul este, pe de o parte, Persoana deosebită de Tatăl, pe de alta, este Înțelepciunea Tatălui. Prin Persoana Fiului ca Înțelepciune descoperă pe Fiul Său, sau Se descoperă pe Sine ca Tată al Fiului. De fapt, chiar între oameni, când unul îl descoperă pe altul, acela mă ajută să-l descopăr, sau îl descopăr ca pe unul de a cărui experiență mă folosesc. Sfântul Chiril stăruie în alte și alte precizări ale relațiilor complexe și tainice dintre persoanele deoființă și reciproc iubitoare.

³⁵ Dacă Fiul, lucrând în unii oameni, o face cu conștiința că face aceasta pentru că Tatăl o dorește, deci nu fără lucrarea Tatălui, se poate spune că lucrarea Lui este și lucrarea Tatălui, iar lucrarea Tatălui este și lucrarea Fiului. Ei sunt uniți în lucrare, fără să Se confunde ca Persoane. În aceasta se arată desăvârșita Lor iubire, care se reflectă într-un fel și în relația persoanelor omenești care se iubesc.

toate" (1 In. 2, 27). Și Însuși Mântuitorul spune despre Mângâietorul, adică despre Duhul: „Încă multe am a vă spune, dar nu le puteți purta acum. Dar când va veni Acela, Duhul Adevărului, vă va conduce pe voi într-un tot adevărul. Căci nu de la Sine va grăi, ci câte va auzi va grăi și cele viitoare vă va vesti vouă" (In. 16, 12-13). Fiindcă, fiind Duhul Adevărului, va conduce la lumină pe cei în care vine și îi va călăuzi la înțelegerea adevărului. Și spunem acestea nu rupând întregul, spre înstrăinare și în chip despărțitor, adică pe Tatăl de Fiul sau pe Fiul de Tatăl, nici pe Duhul Sfânt de Tatăl și de Fiul, ci pentru că Una este dumnezeirea și așa se vede în Sfânta și Cea deoființă Treime. Astfel, voirile și lucrarea, ce se arată proprii și se atribuie Fiecăruia, le socotim aparținând întregii Dumnezeiri. Căci firea dumnezeiască și nedespărțită nu lucrează în mod divizat în ceea ce privește rațiunea cea una a Dumnezeirii, ci fiecare dintre Cele cugetate subzistă în Ipostas propriu, căci ceea ce este Tatăl este și Fiul și Sfântul Duh asemenea.

Pe lângă cele spuse, mai trebuie avut în vedere și aceasta. În cele exprimate prin Sine, arătându-Se ca referință, se cunosc amândouă, și ceea ce se arată în Unul se vede și în Celălalt³⁶. Deci, Fiul Se descoperă prin Tatăl, iar, prin Fiul, iarăși, Tatăl. Prin Unul Se afirmă și Celălalt

³⁶ Numele de Tată exprimă o referire a Lui la Tatăl, astfel că prin acest nume aflăm și despre Tatăl, și despre Fiul. Astfel, Cele trei Ipostasuri ale Sfintei Treimi nu sfâșie nici ființa cea una și nici lucrările Lor, dar nici nu le confundă. Nu poți gândi și exprima pe Tatăl, fără să gândești la Fiul și să-L exprimi implicit pe Fiul, și nici invers. Nu există Unul fără Celălalt și despărțit de Acela.

și, dacă cineva vede în Dumnezeu prin fire pe Tatăl, va cugeta și pe Fiul cel născut din El, și invers, pentru că cel ce mărturisește pe Fiul nu va ignora pe Cel ce L-a născut. Deci, întrucât Dumnezeu este Tată și Se cugetă și Se povăduiește și, astfel, impune ascultătorilor cunoștința despre Cel născut din El. Și, întrucât Cel din El după fire este cu adevărat Fiu, vestește prin Sine pe Tatăl. De aceea spune Fiul către El: „Am arătat numele Tău oamenilor” (In. 17, 6). Întrucât Fiul a fost cunoscut de cei credincioși, zice că prin El S-a arătat numele Celui ce L-a născut³⁷. Iar Dumnezeu și Tatăl ne impune cunoștința Celui născut din El nu printr-un glas ce izbucnește de sus și printr-un strigăt ce izbește lumea, ci printr-o călăuzire luminoasă ce luminează în noi spre a înțelege de Dumnezeu insuflata Scriptură. Dar vei afla iarăși și pe Fiul lucrând în sensul acesta. Căci s-a scris despre Sfinții Ucenici că atunci le-a deschis ochii spre a înțelege dumnezeieștile Scripturi³⁸ (cf. Lc. 24, 45).

³⁷ Chiar în cazul oamenilor, nu numai că nu se poate explica cineva pe sine fără tatăl său, dar nici nu poate fi cunoscut fără a se cunoaște că el are un tată de aceeași fire cu el. În orice fiu se vede tatăl și în orice tată, fiul.

³⁸ Luminarea interioară nu se poate despărți de cuvântul care se folosește, dar acestea două nici nu se pot confunda. De aceea, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat Se descoperă ucenicilor prin cuvinte, dar nu toți se deschid înțelegerii Lui. La fel ne vorbește Dumnezeu Tatăl prin cuvintele Prorocilor, sau ale Fiului Său cel întrupat, dar nu toți se luminează prin ele. Deosebirea dintre cuvânt și luminarea directă, operată de Dumnezeu în minte, se arată și în faptul că Dumnezeu luminează pe Proroci fără să le vorbească. Deosebirea aceasta se arată și în faptul că, atunci când vorbește cineva altora despre Dumnezeu (în primul rând Apostolii), lucrează și Hristos sau Sfânta Treime

*„Nu doar că L-a văzut cineva pe Tatăl.
Căci numai Cel ce este de la Dumnezeu,
Acela L-a văzut pe Tatăl³⁹” (In. 6, 46)*

Văzând iarăși de mai înainte, ca Dumnezeu, că nu vor primi nicidecum descoperirea prin Duhul, nici înțelegerea de sus prin călăuzire luminată, ci vor cere, datorită relei lor voințe, să vadă pe Tatăl, și, ca să spun așa, să fie îndrumați prin vedere personală, cum socoteau că s-a făcut cu părinții lor odinioară când s-a coborât pe muntele Sinai slava lui Dumnezeu, îi strânge iarăși și îi duce ca printr-un frâu la trebuința de a nu-și face despre Dumnezeu o părere îngroșată și a crede că firea nevăzută va fi vreodată văzută. *„Fiindcă nimeni n-a văzut vreodată pe Tatăl” (In. 1, 18)*. Dar se cuvine să-l facă înțeles iarăși pe Moise. Căci iudeii cugetau prosteste că, atunci când Moise s-a apropiat de rug, el a văzut însăși firea negrăită a lui Dumnezeu și a privit cu ochii trupului frumusețea nestricăcioasă după fire. Dar ca să nu zică

întreagă în mintea ascultătorilor. Aceștia trăiesc de fapt o lucrare a lui Dumnezeu.

³⁹ Aici, Hristos face iarăși o deosebire radicală între Sine și oameni. Nimeni nu L-a văzut direct pe Tatăl, deși toți sunt învățați de El, ci numai El, ca Fiul Lui, L-a văzut. Aici Își afirmă iarăși dumnezeirea. Afirmă și o vedere a Tatălui de oameni, dar numai prin El și de cei ce cred în El. *„Cel ce M-a văzut pe Mine (adică M-a văzut ca Fiul lui Dumnezeu) a văzut pe Tatăl” (In. 14, 9)*. Numai prin Fiul, sau prin credința că Hristos e Fiul lui Dumnezeu, văd oamenii pe Tatăl. Cine crede că Hristos e Fiul Tatălui vede în El pe Tatăl. În conștiința puternică de Fiu al Tatălui se câștigă siguranța despre Tatăl Lui, despre faptul că este un Tată dumnezeiesc al acestui Fiu. Conștiința sigură a lui Hristos că e Fiu este o transparență a Tatălui. Tatăl S-a făcut văzut prin Fiul, Care a luat trup.

ceva prea descoperit despre preaînțeleptul Moise, ca să pară că vrea să le ațâțe patima obișnuită, zice în mod nedefinit despre toți, deci și despre acela: „Nu că a văzut cineva pe Tatăl”. Deci nu cereți, zice, cele mai presus de fire, nici nu vă lăsați purtați prin porniri nebunești spre ceea ce rămâne de neapropiat tuturor fapturilor. Căci firea dumnezeiască și neînțeleasă scapă nu numai ochilor voștri, ci și celor ai întregii creații. Căci prin cuvântul „nimeni” le îndepărtează pe toate, iar precizând că El singur este din Dumnezeu și a văzut pe Tatăl, Se așază în mod negrăit (apofatic) în afara tuturor, întrucât a folosit cuvântul „nimeni”.

Și deoarece este în afara tuturor și nimeni nu vede pe Dumnezeu, ci singur El nu e lipsit de vedere, cum s-ar înțelege ca fiind între toate, ca unul dintre ele, și nu în afară de toate, adică mai presus de toate? Și, spunându-se că toate sunt de la Dumnezeu – „căci toate sunt de la Dumnezeu”, după spusa lui Pavel (1 Cor. 11, 12) –, dar niciuna nu vede pe Tatăl, ci numai El Îl vede, expresia „de la Dumnezeu” o vom înțelege corect aplicată numai Lui, adică: „din ființa Tatălui”. Căci dacă nu are acest înțeles, precum am spus mai înainte, cum, spunându-se că toate sunt de la Dumnezeu, numai El urcă la vederea Tatălui, pentru faptul că este „de la Dumnezeu”? Deci, despre făpturi se spune în alt sens că sunt de la Dumnezeu: ele toate sunt de la Dumnezeu prin creație, pentru că au fost aduse prin El la existență. Dar despre Fiul s-a spus în alt mod, mai adevărat, că este de la Dumnezeu, ca despre Cel ce este de la Tatăl după (prin) fire. De aceea, nu

Se numără împreună cu toate, ci, fiind în afara tuturor împreună cu Tatăl, nu va fi slab împreună cu toate, ci ieșit din identitatea de fire cu acelea și ridicat la firea Născătorului. Ca atare, va vedea pe Cel din Care este. Dar cum ori în ce mod vede El pe Tatăl, sau e văzut de Tatăl, nu putem spune noi. Însă e de socotit că într-un mod dumnezeiesc.

„Amin, amin, zic vouă: Cel ce crede în Mine are viață veșnică⁴⁰” (In. 6, 47)

Iar credința (în El) este ușa și calea spre viață și spre ridicarea din stricăciune la nestricăciune (la incoruptibilitate). Ascultătorilor li se dă iarăși motiv să se minuneze de iconomia afirmată în aceste cuvinte. Căci, fiindcă îi arată neînțelegând nimic, ba îi vede neascultând nici cuvintele prorocilor, le taie slăbiciunea în credință provenită din gândurile omenești, chemându-i la Adevărul care este El. Făgăduind celor ce cred cununile cele mai vrednice de râvnit și atrăgând poftirile lor spre ele, numai că nu-i silește, aproape fără să vrea, și-i îndeamnă să se miște spre ceea ce li se propovăduiește. Căci ce le poate fi mai de dorit, decât viața veșnică, celor supuși morții amare și pătimirilor provenite din stricăciune⁴¹? Se cuvine deci înțeleptului

⁴⁰ Hristos afirmă că numai cel ce crede în El are viața veșnică. Prin aceasta Își afirmă iarăși dumnezeirea. El este Viața prin fire. Cine crede în El se pune în comunicare cu El și primește viața Lui fără de sfârșit.

⁴¹ Stricăciunea sau coruperea întreține bolile și durerile lor, dar și patimile, pe care omul trebuie să lupte să le micșoreze.

Învățător să strămute, prin toată calea ce duce spre viață, la ceea ce e mai bun pe cei ce au ales să cugete cu neînțelepciune. Și, fiind El Viața veșnică, făgăduiește că Se va da pe Sine celor ce cred, ceea ce înseamnă „să sălășluiască Hristos în inimile voastre prin credință”⁴² (Efes. 3, 17).

⁴² Hristos ne va da viața veșnică, pentru că este El însuși această Viață prin fire, ca Cel născut din Tatăl și deoființă cu Tatăl, Izvorul vieții, și ne comunică această viață ca Persoană iubitoare. Nu există viață veșnică decât în comuniunea iubitoare cu Persoana veșnică. Credința este relația cea mai comunicantă dintre persoane. Nu se crede în obiecte, ci în persoană. Prin ea nu se exprimă numai ceva ce se vede în mod definit, ca în obiecte, ci și ceea ce poate ea să dea prin voință și prin iubire. Persoana nu poate fi închisă în margini definibile. Iar Persoana dumnezeiască este în mod propriu nemărginită în ceea ce poate da.

CUPRINS

COMENTARIU LA EVANGHELIA SFÂNTULUI IOAN

CARTEA A IV-A (*Ioan 6, 38 – 7, 24*)

Capitolele cărții a patra.....7

Capitolul 1: Fiul nu e prin nimic mai mic decât
Tatăl, deoarece este din El după fire,
deși unii spun că I Se supune..... 9

Capitolul 2: Trupul lui Hristos este de viață
Făcător, întrucât vorbește despre el
ca despre Pâine.....47

Capitolul 3: Fiul nu este părtaș la viața altuia,
ci e Viața după fire, ca Cel ce
e născut din Viața după fire
a lui Dumnezeu Tatăl..... 81

Capitolul 4: Cortul ce era adus înaintea poporului
în pustie era chipul lui Hristos, și
chivotul din el și sfeșnicul și jertfelnicul,

	cel pentru tămâie și pentru roade, închipuiau pe Hristos însuși	116
Capitolul 5:	Despre sărbătoarea corturilor. Ea indică restaurarea nădejdiei datorate sfinților și învierea din morți	140
Capitolul 6:	Cuvânt despre nelucrarea în ziua sâmbetei, arătând în multe feluri ce semnificație are.....	192
Capitolul 7:	Cuvânt despre tăierea împrejur în ziua a opta	210

CARTEA A V-A (*Ioan 7, 25 – 8, 43*)

<i>Capitolele cărții a cincea</i>	235
---	-----

Capitolul 1:	Faptele omenești nu depind, conform părerilor nepricepute ale elinilor, de ceasurele care se desfășoară printr-o necesitate, ci săvârșim binele sau răul prin alegerea noastră și suntem guvernați prin aprobarea și voia lui Dumnezeu.....	253
Capitolul 2:	După Crucea Mântuitorului și după Învierea Sa din morți, S-a sălășluit în noi statornic Sfântul Duh	290
Capitolul 3:	Nu tăriei iudeilor s-a datorat pățimirea pe cruce a lui Hristos, nici n-a murit El din puterea unor	

- oameni, ci El însuși a pățimit aceasta de bunăvoie pentru noi, ca să ne mântuiască pe toți 339
- Capitolul 4:** Fiul este după fire situat cu desăvârșire mai presus de asemănarea cu creatura 352
- Capitolul 5:** Fiul nu este mai mic în putere și înțelepciune decât Dumnezeu Tatăl, ci mai degrabă este Înțelepciunea de Sine și Puterea Lui 383

CARTEA A VI-A (*Ioan 8, 44 – 10, 17*)

- Cartea a VI-a:** Nu din păcatele de mai înainte ale sufletului le vin unora pătimirile trupești, nici urmările păcatelor părinților nu le adaugă Dumnezeu asupra fiilor, sau pe ale unora asupra altora, pedepsind pe cei ce n-au păcătuit, ci, în chip drept, își arată judecata dreaptă față de toți, ca explicație la întrebarea: „Învățătorule, cine a păcătuit? Acesta sau părinții lui, de s-a născut orb?” 451
- Capitol unic:** Nu din păcatele de mai înainte ale sufletului le vin unora pătimirile trupești, nici urmările păcatelor

părinților nu le aduce Dumnezeu
asupra fiilor, sau pe ale unora asupra
altora, pedepsind pe cei ce n-au
păcătuit, ci, în chip drept, Își arată
Judecata dreaptă față de toți 502

CĂRȚILE A VII-A ȘI A VIII-A
(FRAGMENTE) 621